

SEZAI KARAKOÇ'UN MEDENİYET TASAVVURUNDA ANNE

Hüseyin YAŞAR*

ÖZET

Sezai Karakoç, fikirleri ve yazınsal verimleriyle Türk edebiyatının önemli yazarlarından. Dinsel kıssaları ile geleneksel imgeleri şiirleriyle yeniden yorumlayarak günümüze taşımıştır. Bir ayağı mazidedir. Bu bağlamda, eskinin çağımızdaki izdüşümüdür. Diğer ayağı da gelecektedir. Şiirini gelenekçi bir esasa oturtmuştur. Karakoç, bu esas üzerine bir medeniyet projesi tasarlar. Bu projenin adı diriliştir. Diriliş medeniyetinin öncelikli unsuru insandır. Anne, bu unsurdan biri olarak yer alır. Anne, imge kaynağı olarak şiire büyük bir damar oluşturur.

Bu çalışmada Karakoç'un şiirinde anne imgesine yüklenen misyon, zamansal ve mekansal sınırlamaları aşarak tarihsel anne imgelerinin modern şiir dilinin olanakları kullanarak yeniden yorumlama biçimi irdelenecektir. Böylece şairin tasavvurundaki ideal anne prototipi ortaya çıkacaktır. Birinci bölümde, şairin imgelem dünyasındaki ideal anne modeli incelenmiştir. Annenin toplumun şekillenmesinde önemli bir faktör ve aktör olduğu tezini öncelediği gözlemlenmiştir. Annenin Dirilişi gerçekleştirecek önemli sacayaklarından biridir. Bunun için tıpkı annesi gibi bilge bir kişiliğe sahip olmalıdır. İdeal annenin zaman zaman inişli çıkışlı bir seyir izlediği saptanmıştır. Geleceğe o şekil verecektir. Bu açıdan, çocuğu üzerine titremli ve özenle yetiştirmelidir. Çocuğa yaşamsal değeri olan bilgileri vermelidir. Onu, gündelik yaşamda gerekli dünyevi, ahlaksal ve dinsel bilgilerle donatmalıdır. İkinci bölümde de Karakoç'un geleneğin verili dünyasındaki annelerden yararlanarak geleceğin annelerini çizmeye çalışmıştır. Bu bağlamda, İslam geleneğinin önemli anne portrelerinden yararlandığı bu güne uzanmaya çalıştığı belirlenmiştir. Manevi yönü güçlü, maddi yapısından soyutlanmış anne tiplerini önemseydiği görülmüştür. Üçüncü bölümde de Karakoç'un şiir dünyasındaki annenin başat özelliği merhamet irdelenmiştir. Merhametin genel olarak topluma olumlu yönde yansıdığı ancak ölen çocuğunun öcünün alınmasını isteyen annenin kan davasının devamını yol açtığından olumsuzlandığı saptanmıştır. Dördüncü ve son bölümde de anne imgesinin insan dışı varlıklara yansımaya şekli irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, Diriliş, İdeal Anne, Kurtarıcı Anne.

* Yrd. Doç. Dr. Siirt Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl., El-mek: yeniedebiyatcimiz34@gmail.com

IMAGE OF MOTHER IN THE SEZAI KARAKOÇ'S IMAGINATION OF CIVILIZATION

ABSTRACT

Sezai Karakoç, with ideas and literary yields important authors of Turkish literature. He moved today, the traditional images and religious parables, with Poems by reinterpreting. One his foot is in the past. In this context, Karakoç, is the projection of the past of our century. The other foot in the future. He emplaced his poem on the traditional basis. Karakoç design a civilization project based on this principle. This project is called the Diriliş (resurrection). The primary element of civilization's Diriliş is human beings. Mother takes place as one of the elements. Mother, creates a large vessel to poetry as a source of image.

In this study examined the mission image of mother loaded Karakoc's poem. In addition, the study examined using the possibilities of historical re-interpretation of the language of modern poetry format images of the mother will be examined. Thus, the prototype of ideal mother's the poet imagination will emerge. In the first chapter, the ideal mother in the world of the poet's imagination model was investigated. The thesis that mother is an important factor and actor in shaping society was observed. Mother is one important trivet to realize the resurrection. To do this, she must have a wise personality, just like his mother. The ideal mother was followed by fluctuating from time to time. To do this, she must have a wise personality, just like his mother. She will shape the future. In this respect, mother also train child care. She should give value of the vital information to the child. Mother must equip the necessary knowledge world, moral and religious. In the second chapter, Karakoç, taking advantage of the tradition's world, Karakoç tried to draw the future mothers. In this context, he make use of the portraits of the mother of Islamic tradition and that were trying to reach out to this day. We observed the poet caring type spiritual direction and was isolated from his financial structure. In the third chapter, mercy, the dominant feature of the motherin the Karakoç's poetry world examined. Compassion is reflected in a positive way to society in general. But, mother was detected mothers who want to take revenge her child was detected the negation. The fourth and final chapter, it is discussed the reflection of mother image in non-human beings.

Key Words: Sezai Karakoç, Diriliş, ideal mother, savior mother.

Giriş

Türk Edebiyatında anne imgesi önemli bir yere sahiptir. On iki yaşında annesini kaybeden Tefik Fikret'te anne, öksüzlüğü ve anne eksikliğini belirtme bağlamında yer alır. Fikret'in *Hasta Çocuk* ve *Valide* şiirlerinde anne, çocukluk kavramıyla beraber işlenir. Tıpkı Fikret gibi erken yaşta, sekiz yaşlarında annesini kaybeden Ahmet Haşim'de anne, somut bir hal alır. 1905-1909 yılları arasında yazdığı ve *Piyâle* kitabına aldığı *Şi'r-i Kamer* adlı yapıtında yer alan "O" şiirinde Haşim, hasta annesiyle Dicle nehri kıyılarında ay ışığında yaptığı gezintileri anımsar:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

"Bir hasta kadın, Dicle'nin üstünde, her akşam
 Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fâm
 Sisler uzanırken, o senin doğmanı bekler"

(Haşim, 2008: 50).

Annesinin hastalığıyla ızdırap çeken ve kendini hasta hisseden Haşim, yaşamdaki en önemli varlığının ölümüyle bir boşluğun içine yuvarlanır. Yaşamın her alanında onun eksikliğini hisseder. Kabaklı da Haşim'in aşk konusunda yaşadığı sıkıntıları, annesinin yerinin dolduramamasına bağlar: " O, ömrü boyunca, sekiz yaşındayken Bağdat'ta kaybettiği hasta, şefkatli, narin, güzel annesinin hayali ile yaşamıştır. Başka başka kadınlar da o sıcak sevgiyi bulamayacağına inanmış ve hülya aleminin 'ruh vücutlu' güzelleriyle avunmuştur" (2006: 479). Annesinin ölümünden sonra, yatılı okulun soğuk atmosferi, bu boşluğu, yoğunlaştırarak derin bir içsel acıya dönüştürür. Annesiyle geçirdiği anların hatırası, onun acısını depreştirir. Yalnızlığın ve annesinin yokluğunun beslediği söz konusu içsel acı, *Şi'r-i Kamer* yapıtındaki "O", *Çıktığım Geceler, Sensiz, Hazân ve Hasta İken* şiirlerinde yoğunlaşarak devam eder. *Hazân* şiirinde de bunu açıkça söyler: 'On beş sene evvelki hakikat hep o gündür/ Rûhumda bugün zulmet-i pür-girye onundur.' (2008: 54). Hemen şunu eklemek gerekir ki, yukarıda dizelerde ve anne imgesinin belirginleştiği şiirlerde sık sık geçen 'hasta kadın' ifadesi annesini imler.

Modern Türk şiirinde anne imgesi, Abdülhak Hamit'in *Validem* ve Yahya Kemal'in *Ufuklar* şiirlerinde de önemli bir giriş yapar. Hamit, 1914'te kitap olarak çıkan *Validem* şiirinde Kafkasya coğrafyasını anne bağlamında şiire içkinleştirir. *Gah uzaklarda samit ü sakin/Parlayan şimşeğin ziyasıyla/Görünür bin hayal-i dûradûr* (Tarhan, 1997: 183) mısralarında olduğu gibi annesiyle gök cisimleri ve doğa unsurları arasında çağrışımlar kurar. Annesi Kafkasya'dan kaçırılan bir cariye olduğundan şair, şiirin genelinde bu bölgenin doğasını ve insanını yüceltir. *Bu memalik bütün güzelliştir* (Tarhan, 1997: 186;) dediği ve Çerkezistan diye tanımladığı bu toprakların güzelliklerini vurgulama eğiliminin arkasında annesinin olumlu imajını görmek mümkündür. Kaplan 'a göre altmış üç yaşında ve savaş yıllarında kaleme aldığı bu şiirde matem havası esmesi gerekirken tam tersine, annesi, yeniden doğuşu ve yaratma sevinciyle doludur (Kaplan, 2006: 311).

Annesini on üç yaşında yitiren Yahya Kemal, *Ufuklar* şiirinde, annesinin ölümüne tanıklığını yazınlaştırır. Şiirde, anneden uzak olmanın yarattığı vicdan azabı egemendir.

Annemin na'sını gördümdü;
 Bakıyorken bana sâbit ve donuk gözlerle
 Acıdan çıldıracaktım.

(Kemal, 2004: 63)

Diğer şiirlerinde ve *Ben girmeden hayâtı şafaklandırın çağa/Bir sonbaharda annemi gömdük o toprağa* (Kemal, 2004: 51) dizelerinde olduğu gibi annesinin varlığını ölüm bağlamında görmek mümkündür. Şunu eklemek gerekir ki, adları anılan yazarların şiirlerdeki anne, sembolik bir imgeden ve arketipsel bir derinlikten uzak bir anlayışla ele alınmıştır. Şiirlerde annenin ölümünün oluşturduğu ve oluşturacağı yalnızlık ve bundan kaynaklanan sessiz bir telaş duyulmaktadır. Annenin ölümü, şairlerin ruhsal yapılarının kırılğan ve duygusal yönünü inşa etmede belirleyici rol oynamıştır. Bu şairlerin çocuk yaşta annenin varlığından yoksun olmaları, anne eksenli duygu yoğunluğu yaşamalarına yol açmıştır.

Turkish Studies

Türk edebiyatının yaşayan şairi Sezai Karakoç, ‘anne’yi, dikkat çekecek yoğunlukta kullanır. Karakoç, adları anılan şairlerden Abdülhak Hamit hariç diğerlerinden farklı duyuş ve kavrayışla anneyi şiirlerine taşır. Şiirlerinde anne, zengin çağrışımlarla yüküldür. Anne, bazen insanı, geleceğin aydınlık günlerine götüren bir motiftir. Aşağıda da görüleceği gibi anne, arketipsel bir boyutta olup idealleştirilmiştir. “Karakoç’ta kadın, yeniden idealleştirilmiştir. Yataklarda “Kasıkları öpülen” sabahlara kadar uyutulmayan, kucaklarda gezen dişi’nin yerini yeni bir “Leyla” almıştır” (Kabaklı, 2006: 210). Kadın, hem kişilik hem de düşünce bazında tanrısal bir kusursuzluğa sahiptir. Bazen de geçmişin metafizik gerilimli yüklü atmosferine götüren bir imgedir. Anne’yi tarihi ve geleneksel imgedeki annelerle zengin çağrışımlara imkan verecek şekilde özdeşleştirir. Her iki durumda da anne, Diriliş’i gerçekleştirecektir. Karakoç’ta anne imgesi, “İdeal Anne”, “Tarihi Şahsiyetlerde anne” “Anne” Merhameti” ve “Anne imgesinin İnsan Dışındaki Varlıklarda Yansıması” başlıkları altında incelenecektir.

1- Diriliş’in Annesi veya İdeal Anne

Sezai Karakoç, şiir dünyasına çok değişik perspektiflerle bakmış ve değişik motifler getirmiştir. Anne, bu çerçevede ele alınan bir imgedir. Karakoç’un yeni medeniyet projesinin özeti olan ‘diriliş’te anne imgesi vazgeçilmez bir öğedir. Yeniden oluşum sürecinde önemli sacayaklardandır. Toplumun Rönesansını o gerçekleştirecektir. Bu bağlamda Mehmet Kaplan’ın Hamid’in şiiri için yaptığı ‘yeniden doğuş’, ‘yeniden yaratma’ saptamaları Karakoç’un şiirlerindeki ‘anne’ imgesi için söylemek mümkündür. Bahar için güneş ne ise Diriliş için de anne odur. Anne, doğurganlığın ve besleyip büyütmenin ötesinde bir görev üstlenmelidir. Çocuklarını en iyi şekilde yetiştirmek onun birincil görevi olmalıdır. Zira geleceğin nesli olan bugünün çocuklarını en iyi ahlaksal yetilerle donatacak olan anne’dur. Anne, çocuğuna dirilişi aşılabilmesi için donanımlı olmalıdır. Karakoç, *Gül Muştusu*’nda dirilişin anneleri için:

Saçılır göğümüze

Savaşçı bilgin anne

(Gün Doğmadan: 385)

der. Bu mücadeleciler ve bilgin anne toplumu sıkıntılardan kurtaracaktır. Şiirin devamında, bizi bir sisten, çanların alacakaranlığından, ölüm kasabasından, gün doğusuna, sabah pazarına yani diriliş pazarına çıkaracak kişilerin anneler olacağı vurgulanır.

Söz konusu anne imgesi kendi annesinden hareketle meydana gelmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Zira şairdeki bilgi, görgü, ahlaki erdemlerin oluşmasında, annesinin etkisi yadsınamayacak kadar fazladır. Annesini anlattığı *Çocukluğumuz* adlı şiirinde de anne, bilgili ve öğretici sıfatıyla belirir. Annesinin öğrettiği ilk bilgiler temel dinsel bilgilerdir. Anne, bazı temel öğretileri aşılıyarak çocuğunu yaşama hazırlar. Şair annenin kurtarıcı ve yol gösterici özelliğini belirginleştirerek, annenin çocukluk yıllarındaki işlevini en üst noktaya taşır. Annesi ilk öğretmendir:

Annemin bana öğrettiği ilk kelime

Allah, şahdamarımdan yakın bana benim içimde

Annem bana gülü şöyle öğretti

Gül, O’nun, O sonsuz iyilik güneşinin teriydi

(Gün Doğmadan: 97)

Turkish Studies

Sezai Karakoç'ta anne imgesi şairin dünya görüşüne paralel olarak dinsel bir idrakin belirlediği perspektifle ele alınır. Bu bağlamda, dördüncü dizede geçen 'O' zamiri ile kastedilen Hz. Muhammed'dir. Bilindiği gibi geleneksel dini anlayışta Gül, son peygamberin teri olarak anlatılır. Şairin annesi de bu geleneksel bilgiyi öğretir. Yayla Tosun'a göre bu şiirdeki anne imgesi, şairin şiir dünyasının da temelini oluşturur (2009: 352). Şairin, dine yönelik bu vurgusu anne imgesinin sonraki şiirlerinde hangi çizgide olacağını işaretidir. Hemen şunu belirtmek gerekir ki, Karakoç'un şiirinde hem anne hem de diğer bireyler, geleneksel ve dinsel refleksi olan donanımlı kişilerdir. Albayrak, Karakoç'un 'ahlaksal ve kültürel donanımlı insan tasarımı'ndan söz etmesini modernizmin bilinçli saldırısıyla gerekçelendirir: "Yarını hazırlamakla mükellef bugünün insanı felsefi ve kültürel anlamda derinleşmiş bir modernizm sarmalı içerisinde yaşamaktadır. Bu sarmal, insan tanımını ve insanın psikolojik özelliklerini kendi insan tasarımına göre belirleme çabasında..." (2008: 250). Bu bağlamda, şairin bilinçli ve duyarlı anne tasarımının altında yatan neden modernizmin tehlikeli kuşatmasına karşı hazırlıklı olma endişesinin bir sonucudur.

Şiirdeki, *Annem gizli gizli ağlardı dilinde Yunus* dizesi annenin duyarlılığına olduğu gibi bilinçli de işaret edilir. Karakoç'un bir düzyazısında annesini tanımlarken kullandığı "duyarlıklı, saf bir din heyecanını sürekli olarak içinde yaşayan, duygularını hiç dışarı vurmeyen" (1989: 13) ifadeleri şiirine taşıdığı annesinin imgesiyle örtüşür.

Karakoç, *Hızır Kırk Saat* adlı şiir kitabının yirmi dokuzuncu bölümünde yer alan şiirinde annesinin öğreticiliğini ön plana çıkarır. *Çocukluğumda öğretilmişti annem* mısrası ile devam eden şiirde annesinden öğrendiği basit ama gerekli bilgileri tek tek sıralar: Karakoç, annesinden;

Aldanışı aşmayı
Köprüden düşmemeyi
Saçaklarda kolaylıkla gezmeyi
Yılan zehrini
Çatlamamış dudaklarla emmeyi
Soygunda soyulmamayı
Uçaktan düşülse de ölmeyi
Büyüyü fark etmeyi

(Gün Doğmadan: 242)

öğrenir. Bütün bunlardan tek bir sözcük, yüce bir isimle kurtulmayı becerir. Şair, anne telkinleriyle yaşamı kavrar. Anne, dinsel açıdan değil gündelik yaşamın idame edilmesi için yaşamsal açıdan da vazgeçilmezdir. Yazınsal yaratımlarında belirginleştiğine göre onun annesi, hem ruhsal açıdan hem de bilgi bakımından bir yeterliliğe sahiptir.

Şair, anneyi bir takım sembollerle ifade eder. Bunlardan biri gül'dür. Geleneksel dinsel bilgidir ve şiirde, gül ve peygamber arasında kurulan ilişki anne ile gül arasında kurulur. Şair, dinsel öğretilerden çıkarsamalar yaparak anneyi, gülün sembolik bir karşılığı olarak görür. Çoğu dizesinde gül ve anneyi bir arada kullanır. Merhamet ve nezaket timsali olan anne, aynı zamanda gül kokuludur:

Gül yaprağından kubbe
Gülfidanından çatı

Turkish Studies

Gül kokusundan anne

Gül şurubundan aşk sanatı

(Gün Doğmadan: 382).

Şair, şiirinde gülün açılışını, diriliş müjdesi olarak verirken, anneyi gül uygarlığının bir parçası olarak tanımlar. Dünyanın en güzel bitki kokusu olan gül kokusu annenin kokusu ile eşitlenmiştir. Gül kokusu kişiyi rahatlatığı, eşsiz bir duygu verdiği gibi, anne kokusu da çocuğu rahatlatır ve çocuğa güven verir. Karakoç'ta anne, arketipsel derinliğe sahip olup çeşitli sembolik açılımlarıyla yer alır:

Kasabamın gülleri

Anne teri

(Gün Doğmadan: 387)

Şair, yukarıdaki dizelerde bu benzetişle anneye bir kutsallık atfeder. Çünkü gül kokan, Hz. Peygamber olarak bilinir. İslam geleneğinde kırmızı gül peygamberin terini sarı gül ise atının terini imlemektedir. Karakoç, bu metafordan yararlanır. Burada kasabanın “gül”lerini bir imge olarak kullanarak anne teri olarak imgeler. Bu dizeler, şairin anneye atf ettiği kutsallığın derecesi açısından önemlidir. Şair, bir takım sezdirmelerle, anneyi peygamber makamına yakın bir yerde konumlandırır. Kabaklı da kadınların “Karakoç’un şiirine çoğunca bir melek ve bilhassa kutsal hatun ve “anne” imajlarıyla girerler” (2006: 211) belirtirken aslında bu gerçeğe işaret eder. Nitekim şiirin dokuzuncu bölümünde gül şurubunu, namazın ta kendisi olarak gören şair, anneyi ise dini bilgilere haiz olarak görür. (Gün Doğmadan: 384). Anne, imgesinin dinsel duyarlılığı, şairin şiirinin dünyevi olmaktan ziyade uhrevi olduğu sonucuna götürür.

Karakoç, Tanzimat ve Serveti Fünun şairlerinin şiirlerinde yer alan anne imgesi gibi ağıtlar yakmaz. Onun yokluğu karşısında bütünüyle çaresiz değildir. Onun yokluğu dolayısıyla karamsar bir tablo çizmez. Tam tersine “*Annem hiç ölmemiş gibi*” (Gün Doğmadan: 454) diyerek annesinin imgesini yeni nesillere aktarır ve örnek model oluşturmaya çalışır. Bu bağlamda şiirlerinde Emine Hanım, en basit bilgiden önemliye doğru tecrübelerini kendisine aktardığını özellikle vurgular.

Şair, ideal olana doğru yol alır. Çocuk, kuşkusuz ideal bir anneden dünyaya gelmelidir. Anne, çocuğunu dünyaya getirmekle yetinmez, ona en iyi ahlaksal yetilerle donatmalıdır. Çocuğunu ideal bir vasıfta görmek her annenin rüyasıdır. Bu uğurda gayret gösteren anne, çocuğunu her türlü olumsuzluktan beri tutma düşüncesine sahiptir. Tüm bu düşünceler eşliğinde “artık anne yeni bir anne getirme dileği”ndedir. (Gün Doğmadan: 323). Üstün bir çocuk dünyaya getirme çabasında olan bir anne için Karakoç, “*bir çocuk büyüyor üstün bir memede*” ifadesiyle annenin ancak, ideal olanı hedeflediği ölçüde üstün olacağını belirtir (Gün Doğmadan: 328). “Diriliş Çocukları”nın yetişmesi için anne elinden geleni yapar. Saflaşma ve doğaya dönüş düşüncesinin duyumsatıldığı (Eroğlu, 1985: 45) *Ateş Dansı* adlı şiirinde yavrusu için “geleceğin kahramanı” ifadesi annenin ninnisidir:

Sana Tanrı Armağanı

Desem uyur musun yavrum

Geleceğin kahramanı

Desem uyur musun yavrum

Turkish Studies

Gözün göğün siyahından
 Göğsün güneş kadehinden
 Yüzüne nur saçmış Kur'an
 Desem uyur musun yavrum

(Gün Doğmadan: 621).

Çocuğunu "Tanrı Armağanı" olarak gören anne, Diriliş neslinin İdeal Annesi'dir. Anne bilinçli bir bireydir. Doğurganlığın ötesinde bir misyonla yükümlü olduğunun ayırtındadır. Özellikle *geleceğin kahramanı* söz öbeği çocuğuna bakış açısını netleştirir. Buna göre, çocuğu, biyolojik olarak gelişmesini tamamladıktan sonra evin geçimini sağlayacak edilgen bir varlık değildir. O, toplumun geleceğine yön verecek etkin bir bireydir. Anne çocuğundan maddi bir beklentisi ötesinde ulvi bir beklentisi vardır. Bu anlamda şairin anne imgesi, kişisel çıkarlarını bir tarafa bırakıp evrensel değerleri önemser.

Anneler, ölümü (yenilmeyi) reddeder. Çünkü bardaktan kireçsiz bengisuları içmişlerdir. Dirilişin annesinin, yeni açılmış bir dergi tazeliğinde olan bir kıyı sabahı çocuklarına mirası; Samanyolu, gökkuşağı, eleğimsağma, ebemkuşağıdır. (Gün Doğmadan: 319). Karakoç, dizelerinde, anneye biyolojik cinsiyetin ötesinde bir görev yükler. Bu da toplumun yeniden diriltilmesi görevidir. Ancak, *Pişmanlık ve Çileler* adlı şiirinde annenin gücünün sınırlarını çizer. Diriliş neslini organize edecek savaşçı anne, bazen karşı taraftan, gelen saldırılar karşısında çaresizdir. Şimdiye kadar aktif ve üstün olan anne birden bire edilgenleşir. Anne, şiirin dramatik kurgusuna yerleştirilmiştir:

Annenin başı elleri arasında,
 Parmağında aydınlık günlerden kalma yüzük.
 Bir fotoğraf asılıdır duvarda:
 Aynaya, geceye, maziye döndük;
 Annenin başı elleri arasında.

(Gün Doğmadan: 24).

Karakoç, dördüncü dizede maziye özlemini açıkça belirtir. Geçmişe duyulan özlem salt kültürel bir görüngüden ibaret değildir. Aynı zamanda geçmişte yaşanmış olumlu tabloların yeniden yaşama geçirilmesi arzusudur. *Parmağında aydınlık günlerden kalma yüzük* ve *maziye döndük* ifadeleri yan yana getirildiğinde şairin bu hassasiyeti belirginleşmektedir. Kirenci, Karakoç'un geçmişe bakışını daha da ileri götürerek Diriliş'in vazgeçilmez unsuru olarak yorumlar: "Diriliş öğretisine göre geçmişe yönelmek bir görevdir. Geçmiş bir okuldur, bugünü anlamak, yarını heceleme için. Geçmiş, insanlığın geleceği adına sorumlu olduğumuz, tekrar tekrar geriye dönüp bakmamız gereken bir tecrübe alanı. Özellikle toplumsal ve kültürel sarsıntı dönemlerinde" (2008: 313). Geçmiş, her zaman fonksiyoneldir. Ondan yararlanma bağlamında değerlendirildiğinde zamanı geçmiş bir ölü değerler silsilesi değil ona bakılarak hataların tekrarlanmamasını sağlayan bir zaman dilimidir.

Aynı şiirin bir başka dörtlüğünde de yeni değerler karşısında genç kızların karşı karşıya buldukları olası tehlikeleri yazınsal söylemin içine katar. Şair, kızların müptelası oldukları batısal yaşam tarzının zararlılığını şiire içkinleştirerek farklı bir boyut kazandırır. Yukarıda söz edilen anne imgesinde her şeye gücü yeten ve yüceltirilen anne düşüncelidir. Çocuğunun başına gelenlere kayıtsız değildir. Annenin en büyük üzüntüsü de kız çocuğudur. Kız çocuğunun geleceği onu endişelendirir. Kızların karşı karşıya oldukları tehlike yakınlaşmaktadır.

Turkish Studies

Bir saman çöpüne tutunmuş kızların

Eteğini ben çektim.

(...).

Az kalsın yerine ben ölecektim

Bir saman çöpüne tutunmuş kızların...

(Gün Doğmadan: 25).

Birinci dizede yer alan “saman çöpü” batı ve onun doğulu insana sunduğu değer yargılarıdır. Şair bu dizede batıdan gelen yeni değerlerin sağlamlığını sorgular. Buna göre batıdan topluma sirayet eden değer yargılarının bir yararı yoktur. Bir saman çöpüne tutunmuş kızların... takip ettikleri yol, tutundukları ip onları bir yere götürmeyecektir. Batının ipiyle kuyuya inilemeyeceğini duyumsatmaktadır. Sonraki dizede tehlike gerçekleşir. Yuva dağılır ve anne, olumsuz atmosfere ortak olur:

Ocak sönüyor, ateş kül oluyor.

Annenin saçları beyaz,

Anne saçlarını yoluyor.

Ateşin içinde gül açar, servi büyür, ardıç büyür, çocuk büyür;

Ocak sönüyor, ateş kül oluyor,

Anne ruhunda ruhuma eğiliyor.

(Gün Doğmadan: 28).

Yukarıdaki şiirin genelinde kaotik bir söylem egemendir. Felaketi çağrıştıran imajlarla Karakoç, annenin çektiği sıkıntıyı somutlar. Ateş, burada yakıcı ve yıkıcı bir imge olmaktan çıkar, ailenin devamını sağlayan toplumsal bir değer halini alır. Ocaktaki ateş tüttükçe tabiat unsurları ve insanlık yok olmayacaktır.

Batılı değerlerin kadını ve anneyi özünden uzaklaştırdığı söylemini başka bir şiirine de yansıtır. Şair, Batı'nın kadını ile Doğu'nun annesini karşılaştırdığı ve Tunus'un bağımsızlık savaşı için kaleme aldığı *Ötesini söylemeyeceğim* şiirinde kahraman on yaşında bir çocuktur. Dönmez, şiirin küçük bir kızın diliyle aktarmasını, Bay yabancı ile kadın arasında yaşanan sahneyi ‘bir çocuk saflığıyla, dolaysız anlatma isteğinden’ olabileceğini savunur. (2006: 180- 182). Ayrıca Karakoç'un, şiirlerinde ahlaki açıdan yozlaşmış insanların ilişkilerini uzun uzadıya anlatıp ötesini söylemediğini de ekler. Batılı iyice tasvir safi zihinleri idlaldır gerçeğinden hareket eder. Bay yabancı'nın kendi eşini aldattığını gören çocuk, *ötesini söylemeyeceğim* diyerek bay yabancıya, sadece öptüğü sahneyi anımsatır. Çocuk:

Annem böyle konuşmak ayıptır dedi

Annem o kadına şeytan diyor

(Gün Doğmadan: 48).

diyerek çocuk aldığı terbiyenin kaynağını gösterir. Bu şiirde, Karakoç'un yalnız ruh açısından değil aynı zamanda dil ve kültür açısından da ‘müslümanca’ olduğunu göstermektedir. Şair, beyaz ve yumuşak, yüzü kurabiye gibi batılı bayanın güzelliğini kabul eder:

Turkish Studies

Kabul ediyorum sizinki bizimkinden daha güzel
Ama bizimki sizinkinden daha efendi daha utangaç

(Gün Doğmadan: 48)

mısralarıyla, Doğu'nun ve Batı'nın farkını genel olarak kadın özel olarak da anne imgesinde somutlaştırarak gösterir. Sezai Karakoç, biz ve siz zamirlerini kavramlaştırarak ayrışmaya gider. Siz ve sizinki zamirleriyle seslendiği Batı onun yaşam tarzını benimseyen yerli uzantıları kişi ve kadınlardır. Şiirin bütününde modern kadının bilinç parçalanması ve inanç yoksunluğu işlenir. Karakoç, Batı'nın empoze ettiği ahlaki değerlerden yoksun yeni anne tipine itirazı vardır. Pozitivist temelli toplumun unsuru olarak tasarlanan ve dinsel ölçütlerle ilişkisi koparılan kadın ve anne tipini onaylamaz. Söz konusu kadın ve anne imajı fiziki olarak bir üstünlüğe sahip olsa da ruhsal açıdan bir yetersizdir. Kaplan, şairin, biz'in karşısına yerleştirdiği siz ve Bay yabancı'ya sırf yabancı oldukları için düşman olmadığını, söz konusu kişilerin ahlaksal ve dinsel değerlere karşı tavırları ve dünyadaki gelişmeler karşısında takındıkları çifte standarttan kaynaklandığını belirtir. (2002: 312). Biz ve bizimki zamirleriyle de Müslüman doğu ve onun değer yargılarını yaşayan geleneksel kadını imler. Karakoç'un hayallerini süsleyen ideal anne profiline uygun olan, yukarıda örneği verilen bilgili, utangaç, edepli Doğu anneleridir, Buna göre şair, ruhsal yeterliliği her zaman önemser. Diclehan da şairin şiirlerinden örnekler vererek kadını yüce bir konuma yerleştirdiğini savunur: "Kadını yücelten, ona ulvi bir yer ayıran Karakoç, aşkın, sevginin alabildiğine yozlaştırıldığı ve bazı duygulara bir basamak olarak kullanıldığı bir dönemde kadının yüceliğinden, safiyetinden ve güzel duyguların köreltilmemişliğinden bahsetmektedir" (1980: 46). Diclehan, bu sapmalarını desteklemek için de başta Cemal Süreya olmak üzere İkinci Yenicilerin maddeci ve erotizme varan tensel ağırlıklı kadın anlayışlarına karşılık Karakoç'un ruhçu bakış açısını ileri sürer. Ancak yukarıda endişeli görünen geleneksel kadın tipi, batının değer yargılarının sosyal yaşam egemen olmasıyla yok olur. Şair, *Alınyazısı Saati* kitabında o anneleri arar:

Ve o kadınlar nereye gittiler
Anne olan sevgili olan o kadınlar
Çocuklarının üzerine titreyen
Kırpiklerinde hep aynı
Sevgi ve merhamet ışığı
O kadınlar gökyüzüne mi çekildiler

(Gün Doğmadan: 649).

Söz konusu Müslüman Doğu annesinin bir başka özelliği çocukları üzerine titremeleri ve sevgi dolu olmalarıdır. Çocuklarını diriliş eri olarak gören ve etrafa sevgi ve acıma duygularını yayan bu anneleri Karakoç, oldukça fazla önemser. Dolayısıyla onların tamamen yok oluşlarına inanmak istemez ve geçici süreliğine göğe çekildiklerine inanır. *Gökyüzüne mi çekildiler* soru cümlecisi ile Hz. İsa'nın Tanrı tarafından göğe çekme olayını çağırıştırır. Bilindiği gibi kendisine yapılan aksızlıklar nedeniyle Tanrı tarafından göğe çekilen Hz. İsa, günün birinde bütün Müslüman toplulukları birleştirip zulümlerden kurtaracağı düşüncesi benimsenen bir kaidedir. Bu bağlamda, şair, ideal annelerin geri geleceğine dair ümitlidir. Karamsar değildir. Karakoç, Diriliş'in şairi olduğu için toplumun en güç anlarında bile ümidini yitirmeyen ve güzel gelecekleri müjdeleyen bir şairdir.

Olanlar karşısında şaşkınlığını gizleyemeyen şair, Doğu'nun geleneksel annelerini ısrarla arar. *Samanyolunda Veba* şiirinde de çocuklarını önemseme ve korkma gibi benzer özelliklere sahip anneler için endişeli arayışını yukarıdaki ifadelerle yakın bir şekilde sürdürür:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Önceden bilen ölüş şartlarını çocuklarının
 Elleriyle değen koklayan hazırlayan adeta
 Sebebine ermeden erişmeden
 Korkan ilerdeki korkularla
 Noldu zarif latif anneler noldular

(Gün Doğmadan: 99).

Alinyazısı Saati ve *Samanyolunda Veba* şiirlerinde geçmişin annelerine bir özlem vardır. Çocuklarıyla haşır neşir, onlarla adeta büyüyen, sevgi kaynağı olan bu annelere derin bir özlem duyulmaktadır. Zira bu annelerin tek dünyası çocuklarıdır. Çocuklarının güç anlarını bilen bu anneler, çocuklarını elleriyle emek harcayarak yaşama hazırlarlar. Yaşamın diğer kadınsal unsurları, zevkleri ilgi alanlarına girmez. Bu annelerin yok oluşu, eski çocukluğu da tehlikeye sokar.

Nerde çocuklar gece yarılardan sonra
 Çıkıp samanyoluna bakan
 Bakarak çocukluğu uzatmaya çalışan
 İşleri güneşin doğuşunu yayınlamak
 Bütün o çocuklar neredeler

(Gün Doğmadan: 99).

Şair, burada anne ile çocuk arasında doğru bir orantı kurmak ister. Nasıl ki annenin dirilişi iyi çocukların dirilişine işaret ediyorsa yeni değer yargıları sonucu olumsuz yönde değişen annelerin olumsuz çocukları getireceği kaçınılmazdır. Geçmişin, zaman ve mekandaki değişimleri birebir yaşayan geçmişin kasaba çocukları yerini yeni ama yapay, doğadan ve gökyüzünden habersiz şehir çocukları almıştır.

Sezai Karakoç, *Alinyazısı Saati* şiirinin dördüncüden yedinci bölüme kadarki kısmını *Sabah Yıldızına* seslenerek kurgular. Dizelerde kadın ve anne irtifa kaybeder. Bütün Müslüman coğrafyasının yaşadığı olumsuz tablolardan kesitler sunan şair, yukarıda göğe çekilen annelerin yerini, yeni bir kadın tipi aldığını söyler:

Erkeklerin kötü alışkanlıklarına özentili
 Bir kadınlar seli
 Onlar gibi
 Kumar içki ve şiddetin esiri

(Gün Doğmadan: 650).

Yeni yaşam tarzı seküler bir anneyi ön plana çıkarmıştır. Dini duyarlı annelerin kayboluşu toplumsal dengeyi de sarsar. Sosyal yaşama bir kaos egemen olur. Zira yaşatmaya değil öldürmeye inanmış bireyler topluma yön vermeye başlamışlardır. Bu bağlamda söz konusu insan tiplerinin yarattığı 'kaos' ve 'terör' ortamı yazınsal söyleme katılır. Buna göre, şiirin devamında Türkiye'nin yakın tarihte yaşadığı kaotik ortamı, çeşitli 'izm'lerin yol açtığı bir 'oyun' ve 'kardeş kavgası' olarak niteler. Ancak umut, şairin azığıdır. Umudunu yitirmeyen şair, o annelerin '*Gül sağnağı halinde*' döneceğini ve o aydın, o yiğit çocuklarını getireceklerini düşünür. Böylece bu anneler sayesinde Müslüman coğrafyası eski değerlerine kavuşacak ve din temelinde gelişen

Turkish Studies

'yaşam macerası'na yeniden başlayacaktır. (Gün Doğmadan: 651). Bu bağlamda, anne, medeniyet tasavvuru olan bir imge olarak ortaya çıkar. Karakoç, medeniyetlerin zaman zaman zayıfladığı ve güçlendiği sosyolojik gerçeğinden hareketle hayata ve ölüme bilinenin aksine derin anlamlar yükler. Muhittin Bilge'nin konuyla ilgili yaptığı saptama yukarıdaki ifadelerle örtüşmektedir: "Onda diriliş, yeniden doğuştur, yeni bir hayattır ve bu hayat bir kaderin kendisidir. Medeniyetlerin yükselişleri ve alçalışları her zaman yaşanmıştır, bu yaşanma Hz. Âdem'den beri vardır ve medeniyetlerin zaman zaman yorgun düştükleri, zaman zaman ortadan kalktıkları bir gerçektir. Günümüzde de İslam medeniyetinin, devlet olarak ortadan kalktığı, çöküş gibi görüldüğü bir zamanda, kendi dirilişini gerçekleştirme dönüşümünü yaşamaktadır ve bu yaşama süresini de tarihi ve sosyolojik açıdan tamamlayacağına da biz inanıyoruz. Sezai Karakoç'un özünde peygamber medeniyetinin özü durmaktadır. Ve bu özün adı da Diriliş karşılığı olarak kendini bulmaktadır. Yazar bütün eserlerinde, mısralarında bunu, karşılığını bilerek kullanır" (1993: 86).

Karakoç'un, aile konulu şiirlerinde anne yörüngeli şiirleri geniş bir yer tutar. "Anne aile hayatının, daha şumullu bir ifade ile insanlık hayatının nirengi noktasıdır. Yaşamayı daha anlamlı kılan bir çizgi, bir motiftir" (Karataş, 1998: 314). O olmayınca ailesel yaşam kilitlenir. *Taha'nın Kitabı* adlı şiir kitabında yer alan *Evin Ölümü* şiirinde anne genelde toplumun özelde ise ailenin temel taşı olarak yansıtılır. Anne gidince ev, yuva özelliğini kaybeder. İnsanlardaki ve eşyadaki içtenlik yara alır. Nitekim "batının fısıltısına" kanan çocuk gidince annenin ölümü gerçekleşir:

Öldü anne ve mutfaklar kilitlendi
Kilerler boşaltıldı farelerce
Anne gitti ve evler döndü yazlık otellere
Anne gitti ve sular buruştu testilerde
Artık çamaşırlar yıkansa da hep kirlidir
Herkes salonda toplansa da kimse evde değildir
Bir vakitler anne açarken kapıyı
Şimdi kimse yok kapayacak kapıyı

(Gün Doğmadan: 318).

Bu dizelerde anne, birleştirici ve inşa edici bir yapıya sahiptir. Birleştiricidir zira aile bireyleri onun ölümü sonrası dağılır. Onları bir arada tutan çimento yok olmuştur. İnşa edicidir, zira güçlü bağlar birbirine bağlı bireyler sağlıklı aileyi, sağlıklı ailede sağlam toplumu oluşturur. Hemen şunu eklemek gerekir ki, şair, annelerin sürekli yaptığı ancak değersiz olarak bilinen küçük ayrıntıların önemini de dikkate sunmak ister. Gelene kapıyı açma ve kapıyı kapatma gibi sıradan işler, annenin ölümüyle aksayınca zamanla kişinin ruhunda önemli tahribatlar yapar. Anne, en küçük ayrıntılara da anlam katan yaşamı güzelleştiren ve kolaylaştıran bir varlık olarak yansıtılmıştır.

Sezai Karakoç, *Pişmanlık ve Çileler* ve *Çocukluğumuz* gibi ilk şiirlerinde başlamak üzere ev merkezli bir şiiri getirdiğini belirtmek gerekir. "Ev" ve "aile" onun şiirlerinde büyük bir yer tutar. Karakoç, ev merkezli şiirlerinde, bu kuruma büyük bir kutsallık yükler. Ona göre toplumun çekirdeğini oluşturan bu kurum, toplumun şekillenmesinde aktif rol alır. Karakoç, ailenin ne denli önemli olduğunu bilir. Toplumun "Diriliş"ini ailenin gerçekleştireceğini sezdirir.

Karakoç, Müslüman coğrafyasını ev terimiyle sembolleştirirken, İslam dinini de anne kavramıyla ifade eder. Daha önce belirtildiği gibi kelimeleri, ifadeleri sembolleştirmek divan şiiri geleneğinde var olan bir durumdur. Sezai Karakoç da terimleri, kelimeleri sembolleştirme yolunu

Turkish Studies

sık tutan şairler arasındadır. İslam dinini anneye benzetmesi şairin, dini, toplumdaki kesinlikle ayrı düşünmediğinin göstergesidir. Aile için anne ne ise Müslüman coğrafyası için de İslam dini odur. Zaman zaman Müslüman doğu toplumu bu öz değerinden ayrılabilmekte, annesini yitirmektedir. Bu haliyle Doğu, çocuğunu düşüren bir anne gibi algılanır. (Gün Doğmadan: 352). Kimi zaman ise şair, bu coğrafyayı anne, değerlerini ise çocuk olarak belirler.

Şair, içinde kıpırdanmaların olduğunu belirttiği *Hızır Kırk Saat* şiirinde, “diriliş” fikrini gerçekleştirmeye çalışırken zaman zaman, şairin, bir takım vesveselere muhatap olduğu görülmektedir:

Ne anneaneydi ne kardeş kardeşti gerçek
Anne ve kardeş biçiminde
Bilmem hangi ülkeden devşirilmiş iki imge
Kendi hayalinden iki kesitti belki de
Ama ben güvenmedim bu belgelere
Teslim olmadım yine de

(Gün Doğmadan: 240).

“En çetin savaş” olarak gördüğü bu bilinmeyen yerden gelen seslerin annesinin ölümünü ve kardeşinin durumunu kullanarak geldiğini belirtir. Her ne kadar da vehimler taşısa da şair, onları bir tarafa iterek yaşamın amacını bulur. *Bilmem hangi ülkeden devşirilmiş iki imge* dizesinden belirginleştiğine göre doğusal olmayan ithal anne imgesiyle karşı karşıyadır. Bu onu tedirgin etmektedir. Ancak, imgeye karşı net duruşu, tedirginliğini olumluya dönüştürür ve teslim olmaz. Ona dayatılan yeni anne profilini reddederken en büyük dayanağı dinsel bilgidir:

Arkamda ve yanımda
Güçlü surlar vardı sürelerden

(Gün Doğmadan: 241).

Karakoç, farklı yerlerden gelen ve toplumdaki anne imajını yok etmeyi amaçlayan saldırılar karşısında din eksenli bir korumayı önerir. İnsanların aklını çelebilecek Batı tandanslı düşüncelere karşı ancak sağlam inancın durabileceğini duyumsatır. Söz konusu düşünce sisteminde anne veya kadın, *Düşmedim etin kızgın mahşerine* dizesine göre tamamen maddi yönüyle algılanmaktadır. Şair ise *inanç yendi bilgiyi* (Gün Doğmadan: 239) diyerek inanç eksenli bir anne imgesini yeğler.

Biz sürekli oğuluz anne gider mi bizden
Köpük değiliz özüz biz baba bizde

(Gün Doğmadan: 322)

Mısralarında anne, İslam’ı, oğul Müslüman coğrafyasını temsil eder. Masal şiirinde ise İslam ‘baba’dır ve yine oğul Müslüman coğrafyasıdır. Yavrusunu yeniden doğuracak olan anne, yeni bir doğuşla gelecektir. Tekrar gelecek olan anne (İslam), çocuğunu (Müslüman dünyası) yeniden doğuracaktır ve bu çocuk tüm zamanların en ideal çocuğu olacaktır. (Gün Doğmadan: 409) zaten çocuğun varlığı, annenin varlığına bağlıdır.

2- Tarihi Şahsiyetlerde Anne

Geleneği, İslam tarihini yakından bilen Sezai Karakoç, İslam medeniyetine dair burçları şiirine taşır. Şair, keşfettiği unsurları şiirine yansıtarak yeni bir şiir dili yaratmak amacındadır. O, doğusal bir dikkatle bizi biz yapan değerlerin peşindedir. Karakoç, bu burçlardan anneye dair olanları anarak kendi şiirini meydana getirir. Karakoç, İslam coğrafyasına ait kadın burçlarını tarihsel derinlikleriyle şiirine içkinleştirir. Hz. Âmine, Hz. Meryem, Asiye bunlardan bir kaçıdır. Söz konusu anneler, bir imge kaynağı olarak şiire büyük bir damar oluşturur. Şair bu anneleri yeniden yazarak şiir bilincinde yeniden üretir. İnci Engin'in de Karakoç'un "Kutsal kitapların kıssalarını büyük bir başarı ile çağdaş bir anlatım ile dile getirmiştir" (2002: 116) derken bunu kasteder.

Yukarıda ismi anılan anneler arasında Hz. Meryem, Karakoç'un şiirinde ayrı bir öneme sahiptir. Karakoç, Meryem'i birçok şiirinde işler. Hz. Meryem, Davut peygamberin soyundan gelen İmran adlı bir zatın kızıdır. İmran ve karısı çocuklarının olmaması üzerine Allah'a dua edip bir çocuk isterler ve doğduğu zaman onu mabede bağışlamayı vaat ederler. Meryem doğunca da vaatleri gereği onu Zekeriya peygambere teslim ederler. Hz. Meryem on beş yaşına gelince Kuran'da adı Yusuf Neccar olarak geçen biriyle nişanlanır. Ancak ona varmadan Cebrail vasıtasıyla üflenip gebe kalır. (Aslan, 2007: 8). Meryem, doğumu, dirilişi ve anneyi üzerinde toplar.

Karakoç, *Hızır'la Kırk Saat* adlı şiirinde Hz. Meryem'e önemli yer ayırır. Öyle ki bütün kadınlar Meryem ile özdeşleştirilir:

Birden doğmuştu sanki
İşte o vakit kadınlar belirdi
Hepsinin adı Meryem'di

(Gün Doğmadan:192)

Hz. Meryem, Sezai Karakoç'ta ideal anne çağrışımlarıyla belirir. Onun ideal kadını, ideal annesi Hz. Meryem'dir. Her kadın Meryemleşir. Meryem tek başına bir anlam ifade etmez. Ancak onun anne kimliği burada önemli rol üstler.

Ey kadın sana fısıldayacaklar muştı sana
Tutunacaksın doğurmamış bir anne gibi hurma ağacına
Çölün içinden yükselen bal ve çekirge karışımı
Deve duyarlığıyla yüklü serapsı heyemolarla
Ey kadın sana fısıldayacaklar muştı sana

(Gün Doğmadan: 195)

Şiirin on ikinci bölümünde Meryem, vasat bir kadın iken annelikle müjdelendir ve üstün bir kadın konumuna geçer. Polat, *Geleneği Varoluş* adlı çalışmasında da, Karakoç'ta kadının dünyevi arzularından arındırıldığını vurgular: "Geleneğin moderne ilişkin bir tenkidi olarak Sezai Karakoç'ta bir medeniyet problemi de kadındır. Kadın geleneğin sınırları içinde maddi yapısından soyutlanmış olarak her zaman annedir." (2009: 49). Kuran'da bir anne olarak kutsanan Meryem, Karakoç'ta da kutsal kabul görür.

Şiirin devamında Hz. Meryem'in doğumu anlatılır. O kutlu anne, doğmadan konuşmayı öğrenen insanı dünyaya getirir. Bu çocuk Meryem için uzun bir kıştan sonra gelen ilk gün ışığı gibidir.

Turkish Studies

Bir meleğin bir sözünden gebe kalan kutlu kadın

Ayrılığın şiddetinden gebe kaldın

Aydınlığın artışından oldu İsa

(Gün Doğmadan: 196)

Karakoç, bu mısralarda gebeliğe sebep olarak ayrılığın şiddetini göstermesi dikkat çekicidir. Vahyin gerçeği ile aklın gerçeği burada devre dışı kalır çünkü akıl cinsel birleşmeyi gebe kalmanın sebebi olarak görür.

Sezai Karakoç, geçmişin izini sürmeye devam eder. Yeniye hakkıyla bilmenin sırrı geçmişte saklıdır. “Aslında yeni olmak, ‘eski’nin sırrını bulmaktır. Çünkü o ‘eski’ bir nevi ölmezlik kazanmıştır. Şair de zaten o ölmezlik sırrının peşindedir” (1988: 97). Geçmişini bunca kurcalaması Karakoç’un, geleneği ve orijinali yeniden yakalama isteğinden kaynaklanmaktadır. Sezai Karakoç’un ideal insanı olan ‘Taha’, doktorun (Batı) kendisini tedavi edeceğini ümit ettiği zamanı, Hz. Meryem’in, bir çocuk sezmeye başladığı an yaşadığı heyecana benzetir. Bir anne olan Meryem, Allah tarafından seçilmiş bir çocuğa gebe kalmanın heyecanını taşır. Taha, tıpkı buna benzer bir heyecan yaşar. (Gün Doğmadan: 312). Şair, “ölüm” temini işlediği Köpük şiirinde:

Akşam kente bir Meryem gibi girer

Bir çocuk kutsal bir çocuk doğurur gibi

(Gün Doğmadan: 132)

mısralarıyla ifadesini bulan eserinde, Hz. Meryem’in yüceliğine telmihte bulunur. Şair, Akşam ile gece sözcükleri arasında bağlantı kurarak zengin çağrışımlar oluşturur. Kimi şiirlerinde şair, isim vererek anneyi belirtir. Nitekim “hamile Meryem’i doğurtan sure” (Gün Doğmadan: 134) ile anneyi, “babasız çocuk bebeği” (Gün Doğmadan: 167) ifadesiyle Hz. İsa’yı işaretler. Yine bir şiirinde şair, Hz. Meryem için, açardı gök sofrasını mucize annesi ifadesiyle Hz. Meryem’in bir mucizesine değinir. (Gün Doğmadan: 228).

Firavun’un eşi Hz. Asiye de ideal anne kategorisindedir. Çocuğu olmamasına rağmen Asiye, daha kundakta olan Musa’yı suya bırakılmış olarak bulur, onun Firavun tarafından öldürülmesine mani olarak Musa’yı evlatlık edinir. Hz. Musa, peygamberliğini ilan ettiği zaman ona ilk inanan isimler arasına Asiye de girer. (Gün Doğmadan: 267). Karakoç’un ideal anne tipine uygun kişilerdir.

Yazınsal yaşama *İkinci Yeni* ile aşlayan Karakoç, giderek bu yazınsal çevreden uzaklaşmıştır. İslami ölçütleri baz alan bir şiir evreni oluşturmaya çalışmıştır. Karataş, Karakoç’un söz konusu şiir akımıyla araya mesafe koyduktan sonra “İslam kültüründen ve uygarlığından gelen besleyici kaynakları şiirinde gün geçtikçe daha bir hissettirdiğini” vurgular. (2008: 53). Bu bağlamda şiirinde ideal anne olarak Hz. Muhammed’in annesi Hz. Amine’yi gösterir. “ey kutlu anne günaydın” hitabıyla Hz. Amine’yi kutsar ve onun ideal anne olduğunu vurgular. (Gün Doğmadan: 269). Hızır, Hz. Amine’nin, çocuğuna gebe kalmasını ifade ederken, Hz. Meryem’e fısıldanan sırrı, Peygamber’in annesine de fısıldandığını söyler. Doğum anında anneye su getiren Hızır olur. (Gün Doğmadan: 267). Hz. Âmine, imgesi bizi ideal kadın tipine götürür.

Hz. Muhammed’in, miraca çıkışını anlatan şair, terleyen peygamberin “*alnını kurulayan anne eli*” olarak nitelediği Allah’tır. Şair, Allah’ın, Hz. Peygambere olan merhametini, şefkatini tanımlarken “anne” teriminden yararlanır. (Gün Doğmadan: 264). “*Alnını kurulayan anne eli*” dizesi Ahmet Murat’ın Hıristiyani çağrışım (2008: 85) olarak nitelendirdiği *Kalbimde Allah’ın elleri durur* dizesini anımsatır. Mistik çevrelerin söylemini hatırlatan bu modern ve Batılı dil nedeniyle Murat, Karakoç’un muhafazakarlar tarafından yadırgandığını belirtir. Şair, Hz.

Turkish Studies

Muhammed ve Müslümanların Mekke'den Medine'ye olan hicretlerinde onları karşılayan halk için "gök çiğinin tüveyçleri çocuklar" (Gün Doğmadan: 284) nitelendirmesinde bulunur. Karakoç, peygamberin merhametini ifade ederken:

Sen bir anne gibi tuttun ufukları
 Ve çocuklar gülle anne arasında
 Seninle güller arasında
 Tuhaf bir ışık bulup eridiler
 Çocuklar dağ hücrelerinde erdiler
 Aramızdaki sırta

(Gün Doğmadan: 430).

Onu bir anneye benzetir. "Annenin kuşatan, kucaklayan aziz varlığını çocukların 'gülle anne' arasında bulduğu tuhaf ışık, bol imgeli ve metafizikle yüklenmiş aşkı ve sevdâyı çağrıştırır" (Yayla Tosun, 2009: 353).

Karakoç, sadece dinsel gelenekten beslenmez aynı zamanda halk kültürünün kolektif şuuraltında yer alan bütün olguları da yazınsallaştırır. Geleneğin verili bilgisini imgelem dünyasında revize eder. O, geçmiş zaman eserlerini, şairlerini izlemek ve yeniden yorumlamaktan büyük zevk alıyor. Ünlü, şairin şiirinin yol gösterici olmasını, onun eski kıymetleri kuyumcu titizliğiyle işleminin yanında beslendiği kaynaklara da bağlar: "Medeniyetimizin toprak altına gömülmüş elmaslarını gün yüzüne çıkaran Karakoç şiiri, ilk günden bugüne kadar hala yol gösterici olmasını, beslendiği kaynaklara borçludur" (2002: 39). Hemen şunu eklemek gerekir ki, Karakoç, geleneğin ruhunu alır. Ancak geleneğin hiyerarşisine ve kılı kırk yaran protokolüne karşıdır. Karakoç'un, gelenek ile modern olanı birleştirdiğini gösteren en tipik örnek *Leyla ile Mecnun* şiiridir. Bu uzun şiirinde şair, günün şartlarını da göz önünde bulundurarak bu klasik halk hikâyesini yeniden yazar. Leyla'nın doğumu mucizelere gebedir. Annesinin yüzü birden bire aydınlanır. Mecnun için Leyla, her baharda doğan çocuklar ile beraber yeniden dünyaya gelmektedir. Çocuk, Leyla'nın ilk konuştuğu gün "annesinin yüzünde sonsuz gülümsemeler" belirir. (Gün Doğmadan: 524-529).

Şair, "Doğum" bölümünde Mecnun'un doğumunu, "Günler" başlığı altında da, Leyla ve Mecnun'un gündelik yaşamlarından kesitler sunar. Onlar da kabile ileri gelenlerinin çocukları gibi okula gittikleri görülmektedir: "ve her çocuk tarafından tam ve kesinlikle bilin"en çöl kurallarını öğrenir. Şair, Leyla ile Mecnun'un aşklarının bilinenin aksine çocukluk döneminde başlamış olduğuna ihtimal vermez. "gerçi o iklimlerde erken ergenleşir insan" ifadesi, sıcak coğrafya insanının, diğer bölgelerin insanına nazaran daha erken ergenleştiği belirtilir. (Gün Doğmadan: 537).

Mecnun, aşk acısıyla içine kapanır, insanlardan uzaklaşır. Gün geçtikçe durumu kötüleşir. Baba, oğlu ile gönül meselesini konuşmadığından sorunu eşinin öğrenmesini ister. (Gün Doğmadan: 545-546). Mecnun'a annesi, derdinin ne olduğunu sorar. Mecnun'un annesinin bu dönemde oğluna yaklaşımı tipik bir Anadolu annesini çağrıştırır. Nitekim anne, çocuğunun derdinin bir gönül yarası olduğunu öğrenmesi ve konuyu kocasına açması Anadolu ailesinde hala tazeliğini koruyan bir gelenektir Kaplan, bu hareketin Karakoç'un Mecnun'un annesi kişiliğinde eksiksiz bir Anadolu kadını portresi çizme isteğinden kaynaklandığını ileri sürer: "Oğlunun derdine ortak olma isteği, onun evlenme konusundaki, niyeti ve evleneceği kızı öğrenmedeki tutumu, bugün hala devam eden bir anlayışla evlenerek çoğalmayı bir güç vesilesi görmesi, annelik duyarlığı, merhameti ve bütün bunların ötesinde kadınca sezgisiyle, (eserde) sanki yüzyıllar önce

Turkish Studies

yaşanmış bir aşk hikâyesindeki kahramanın annesinden değil de günümüzde pek çok örneği ile karşılaşabileceğimiz bir Anadolu kadınından söz edilmektedir” (2003: 252). Mısraların devamında, anne ile çocuğunun arasında geçen diyalogun sıcaklığını bugün Anadolu annelerinde bulmak mümkündür. Mecnun gün geçtikçe kendini hayattan soyutlar. Mecnun, tüm olumsuzluklar üzerine bir de annesinin ölüm haberini alınca “en kara haberler düğümü”nün (Gün Doğmadan: 593) başlangıcı atılmış olarak görür.

Sezai Karakoç, bu aşk efsanesini salt bir öykü olarak ele almaz. Şair, Leyla ile Mecnun’un hayatlarındaki ayrıntılarla, okuyucuya ideal olanı telkin eder. Karakoç, bunu ustalıkla işler. Mesela, kadına kötü bir imaj çizilecekse Karakoç, ona annelik vasfını vermez, onu kadın olarak ele alır ve eleştirir. Anneye kutsallık veren şair, anneyi “ diriliş neslinin” ülkesi, çocuğu ise bu ülkenin bir ferdi olarak görür.

3- “Anne” Merhameti”

Sezai Karakoç’ta merhamet annenin başat özelliğidir. Anne ile özdeşleşmiş bir sözcüktür. Karakoç, merhameti, anne imgesiyle yazınsal söyleme katar. *Sesler* kitabında yer alan *Köpük* şiiri kadının anneleşme sürecini değişik çağrışımlarla yazınsallaştırır. Bu süreçte kadının elde ettiği en önemli kazanımı acıma duygusudur. Buna göre her kadının ruhunda annelik güdüsü yatmaktadır. Annelik güdüsü ortaya çıktıkça kadındaki olumsuz imgeler bir bir yerini acıma, merhamet gibi olumlu duygulara bırakacaktır. Aşağıdaki dizelerde kadının özüne doğru bir yolculuk yapılır:

Bir kadını al onu yont yont anne olsun
Çocuklara açılan mavi kırmızı pencere anne
Sen bu şehrin sokaklarından geç sonsuz pencerelere
Bir insanı al onu çöz çöz çocuk olsun
Her kadın acıma anıtı bir anne olsun

(Gün Doğmadan: 129).

Karakoç, çocuklara açılan mavi kırmızı pencere anne dizesiyle de anneleşen kadın ile çocuk arasındaki ilintinin güçleneceği savı öne sürülür. Kadın, salt bir varlık ve işlevsiz değildir. O, çocukların dünyaya açılan renkli bir penceresidir. Bir yapı için pencere ne kadar yaşamsal ise çocuklar için de anne o derece vazgeçilmezdir. Kamil Eşfak Berki, Mavi kırmızı pencere görsel imgesindeki renklerin kökenini şairin çocukluğunda saklı olduğunu ileri sürer. (2006: 191).

Akif İnan bu mısraların yeni olduğunu belirtir. Bunları değişik yaklaşımlar olarak görür: “Sezai Karakoç’un şiirinde hem alışlageliş biçimde hem alışlagelmişin çok dışında kadın, çocuk vardır, tabiat vardır. Bunlar sanatın klasik temleridir. Ama Sezai Karakoç’ta çok değişik yaklaşımlardır. Bir kuşa benzetiyor çocuğu... Anneyi, bir anneyi çöz çöz çocuk olsun diyor. Bunlar gerçekten çok yeni söyleyişler yeni yaklaşımlardır.” (1993: 66). Hülya Yayla Tosun da, söz konusu dizeleri yorumlarken şairin farklı çağrışımlar getirdiğini savunur. Buna göre, şair, yontmak fiiliyle sanatı çağrıştırmış ve anneliğin yaratım bakımından bir sanat yapıtı olduğuna da gönderme yapmıştır. (2009: 339).

Ölümlerle hayat arasında bir dengenin kurulduğu (Diclehan: 1982: 194) *Balkon* şiirinde, Karakoç, farklı çağrışımlarla annenin çocuğunu kollayan özelliğini yazınsal söyleme katar. Şair, anneyi çaresiz bırakmıştır. Çocuğun ölümünden sonra annenin elleri balkonun demirinde kalabilir. Anne, çocuk ve balkon üçgeninde kurgulanan şiirde, olayla bir öykü kesiti titizliğinde aktarılır:

Çocuk düşerse ölür çünkü balkon
Ölümün cesur körfezidir evlerde

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların
Anneler anneler elleri balkonların demirlerinde

(Gün Doğmadan: 81)

Evlerde balkon, "ölümün cesur körfezi" olarak tasarlanmıştır. Balkon, en derin ve temiz yanımız olan çocuğa kurulmuş bir tuzak gibi algılanmıştır. Hayatın acı tadı olan ölümden çok, insanlığın en masum varlığı olan çocuk, Balkon'un gerginliğini artırır, daha doğrusu tematik kalp atışını hızlandırır. Şair "ölüm" terimini balkon imgesiyle vurgular.

Çocuğu; annesiz bu şekilde yalnız, garip çizen şair, çocuğu ölen anne için de aynı tabloyu oluşturur. Çocuğun ölümü, anne için dünyasının kararması demektir. Her anı, oğlunu gözlemekte, ona salıncak yapma düşüncesindedir.

Çocuk öldü mü güneş
Simsiyah görünür gözüne
Elinde bir ip nereye
Bilmez bağlayacağını anne
Kaçar herkesten
Durmaz bir yerde
Anne ölünce çocuk
Çocuk ölünce anne

(Gün Doğmadan: 91)

Ölüm, anneye veya çocuğa gelsin, hiç fark etmez. Ölüm gelince birine diğeri, hayattan kopar, yalnızlaşır, insanlardan kaçar. Bir şiirde, anne ve çocuk birbirine kopmaz bağlarla bağlıdır:

Çocuğu ölünce öyle çırpınır bir anne
Annesi ölünce bir çocuk öyle çırpınır

(Gün Doğmadan: 223).

Çocuğunun ölümünden sonra yaşayıp da ne yapacak anne, canı verenden tekrar almasını ister.

Allah nasıl verdinse
Öle al canımı
Ciğeri sökülmiş ana
Ölmeyip de yaşar mı

(Gün Doğmadan: 397)

Bundan sonra hayat anne için çekilmez olacaktır. Artık gün kara su acı'dır. Hayatın belirginliğini gösteren Yeşil ağaç köz olmuş'tur. Yüreği kopmuş, ciğeri ezilmiş annenin aklını ifritler yemiştir. (Gün Doğmadan: 397). Böyle bir ruh hali içerisinde olan anne, dünyayı umursamaz. Günler gözüne kara görünmekte ve dolayısıyla diğeri çocuğuna, bilinçsiz bir şekilde ölen çocuğunun öcünü almasını tembihler.

Turkish Studies

Oğlum almazsan öcünü

Öcün kardeşinin

Sütümü helal etmem

Emdiğin haram olsun

(Gün Doğmadan: 396).

Bu dizelerde şair, bir takım sezdirmelerle, annenin kan davasındaki rolü üzerinde durmuştur. Anne, ölen kişiye olan aşırı merhametinden dolayı çocuğun ölümünü kabullenemez ve öcünün alınmasını ister. Şairin bütün şiirlerinde olumlu anne imajı tavan yaparken burada, kan davasının devamından yana görülmesinden dolayı olumsuzlanmıştır.

Av Edebiyatı şiiri ile anne erdemini ve bilinçli davranmanın sembolüdür:

Avcılar ilkin annelerinin mi sözünü dinlemezler

Bütün dayandıkları annelerinin ölümü mü?

Hep çocuklar ondan mı belki

Arada bir unutmak için mi yaparlar bu işi

Neyi unutmak

(...)

Seni evde beklerken çocuklar

Onun da yuvasında bekleyen yavruları var

(Gün Doğmadan: 111).

Şair, burada avcıyı avlanmaktan vazgeçirmek için annenin çocuğuna karşı merhametini örnek gösterir. Annenin merhameti kurtarıcı bir öğedir. Şiirin bütününde, şair bir avcıya, hayvanların haklarına saygı duyması gerektiğini hatırlatarak sosyal eleştiri yapmaktan geri kalmaz.

4- “Anne” İmgesinin İnsan Dışındaki Varlıklarda Yansıması

Sezai Karakoç’un şiirinde annelik, sadece insana değil insan dışı varlıklara da yansıtılmıştır. Karakoç’un hedefi bütün varlıkları, annenin sahip olduğu doğurganlık, sevgi ve merhamet gibi sıfatlarla donatmaktır. Bu şekilde barışçıl bir dünya arzusunu duyumsatmaktadır. Memleket havasını, çocukluk hayatı ile geleceği, dünyayı, iman ve güzelliği nasıl birleştirdiğini gösteren (Kaplan, 2002: 316) *Gül Muştusu* şiirinde tabiatı bir anneye benzeter. Karakoç, baharla beraber tabiatdaki canlanmayı annenin doğurganlığı, bütün canlıların ondan faydalanmasını annenin çocuğuna karşı beslediği karşılıksız sevgiyle eş tutar. Bu bağlamda tabiat, bir anne şefkati görülür. Bu şefkatle tüm canlı ve cansız varlıklar emzirilecektir:

Tabiat genç ve yalın bir anne

Ağaç su gök ve taş doğuracaktır

Açılacak doğum ehramları

Akrep bile emzirilecek karataşın memesinden

(Gün Doğmadan: 375).

Fırtına şiirinde ise fırtına, tabiatın aldığı analık şefkatiyle doğaya annelik yapmaktadır: “Doğura doğura gidiyordu fırtına/Analardan aldığı büyük analıklarla” (Gün Doğmadan: 163).

Turkish Studies

Şair, *Leyla ile Mecnun* şiir kitabında Mecnun'un doğumunu anlattığı bölümde çölü anneye benzetir. Bu bölümde çöl, "gönlün nişanı bir çocuğa" yani Mecnun'a gebedir. Şairin, çölden bir isteği vardır, bu istek "ilerdeki Gerçeğe" yataklık etmesi için, "ilerdeki zaman için" hâsılı gelecek olan Son Peygambere ışık olması için "ulu çöl doğan her çocuğuna Mecnun demeli'dir. (Gün Doğmadan: 531). Şair, doğurganlığın, bereketin sembolü olan annenin vasıflarını çöle vermesi önemli bir anlayışın yansımasıdır. O, bir diriliş şairidir, çölden annelik beklemesi de bu sebeptendir. Ramazan Kaplan da Karakoç'un şiirinde çölün bir tabiat parçası olmasının çok ötesinde bir misyonu olduğunu belirterek bu gerçeği dile getirir. Kaplan, çöl'ün "insan anlayışının, duyuş ve düşünüşün ve kısaca uygarlık biçiminde algılanan bir hayat tarzının kaynağı" (2003: 251) olduğunu savunarak insan yaşamındaki etkisine vurgu yapar. Çöl'ün Mecnun'u bağrına basması, koruyucu olması da yazarı çöl'den öte bir unsur olarak yorumlamasına götürür. Tüm canlılara karşı derin bir merhamet hissi ile yaklaşan şair, gâh hayatın ikamesi için gerekli bilgileri; "yavrusunu arayan bir deveden öğrendim" diyecek kadar mütevazıdır. (Gün Doğmadan: 179).

Sonuç

Sezai Karakoç'un şiir evreninde yer alan ideal insanları, din çevresinde yapılandırılmış bir hayat tarzına alışmış, nihai kaynağı din olan değerlere göre düzenlenmiş bir geleneksellik içinde var olan tiplerdir. Onun şiirindeki anne imgesi de bu çerçevede tasarlanmıştır. Anne, çocuğu için gündelik yaşamda lazım olan temel dinsel ve yaşam bilgileri bilmeli ve bunları çocuklarına öğretmelidir. Karakoç'un annesi çocuklarını en iyi yetiştirmek için yeterli donanıma sahiptir. İradeli ve kültürel bir derinliği vardır. Şairin annesi, sıradan bir kadın değil medeniyet perspektifi olan bir bireydir. Bu bağlamda, şair, geleceğin toplumunu şekillendirme misyonunu anneye yüklemiştir. Diriliş'in mimarı olacaktır.

Karakoç, Doğu ile Batı'nın annesini karşılaştırırken Doğu'nun annesini önceler. Doğu'nun annesi beden en güzel olmasa da ahlaksal ölçütlerle donanmıştır. Konuya dair bütün şiir verimlerinde Batı'nın annesi geleneksellikten uzaklaştırdığı düşüncesini yazınsal söylemin içine katar. Geleneksel özünü yitiren anne, artık eskisi gibi çocuğu üzerine titrememekte ve toplumun geleceğini rol almada bigâne kalmaktadır. Bu anlayışın tehlikeli olduğunu ve bunu benimseyen toplumlar için tehlike çanları çaldığını duyumsatır. Bu nedenle şair, gittikçe belirginleşen salt akli ve dindışı unsurları esas alan kadına ve anneye bakışı onarmayı ve özellikle annesi olmasını gereken konuma yükseltmeyi arzulamaktadır.

KAYNAKÇA

- ALBAYRAK, Ahmet. (2008). Sezai Karakoç'ta İdeal İnsan Modeli, Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu, Fatih Belediyesi, İstanbul.
- ASLAN, Bahtiyar. (2007). "Sezai Karakoç'un Şiirinde İdeal Kadın Tipi: Hz. Meryem" Yedi İklim, Ocak-Şubat-Mart, s. 8.
- BEYATLI, Yahya Kemal. (2004). Kendi Gök Kubbeimiz, 6.baskı, YKY, İstanbul.
- HAŞİM, Ahmet. (2008). Piyale, Haz: M. Fatih Andı-Nuri Sağlam, YKY, İstanbul.
- BİLGE, Muhiddin (1993). "Sezai Karakoç Şiiri ve Düşüncesi Üzerine Bir Giriş Denemesi", Yedi İklim, Kasım- Aralık, s. 86.
- BERKİ, Kamil Eşfak (2006). Sezai Karakoç'ta Renkler, Kültür Bakanlığı Sezai Karakoç Özel Sayısı, Ankara.
- DİCLEHAN, Şakir. (1980). Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç, Piran Yayınları, İstanbul.

Turkish Studies

- DÖNMEZ, Ali Osman. (2006). "Ötesini Söylemeyeceğim" Şiirinden Hareketle Sezai Karakoç'un Şiirinde Kadın, Kahramanmaraş'ta Sezai Karakoç'la Kırk Saat Sempozyum Sunumları. Kahramanmaraş Belediyesi Kültür Armağanı, Kahramanmaraş.
- ENGİNÜN, İnci (2002). Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı, Dergah Yayınları, İstanbul.
- EROĞLU, Ebubekir. (1981). Sezai Karakoç'un Şiiri, Bürde Yayınları, İstanbul.
- İNAN, Akif (1993). "Sezai Karakoç Üzerine Bir Oturum", Yedi İklim, Kasım- Aralık, s. 66.
- KABAKLI, Ahmet (2006). Türk Edebiyatı IV, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KAPLAN, Mehmet (2006). Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KAPLAN, Ramazan (2003). Çağdaş Bir Leyla ve Mecnun Hikâyesi: Sezai Karakoç'un Leyla ile Mecnun'u, Hece, Diriliş Özel Sayısı, S. 73, ss. 235-255.
- KARAKOÇ, Sezai. (1988). Edebiyat Yazıları-I, Diriliş Yay. İstanbul.
- KARAKOÇ, Sezai. (2011). Gün Doğmadan, 11. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- KARATAŞ, Turan (1998). Doğu'nun Yedinci Oğlu, Sezai Karakoç, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- KARATAŞ, Turan. (2008). Baktıkça Büyüyen Bir Şahsiyetin Yazıyla Çıkarılan Fotoğrafi..., Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu, Fatih Belediyesi, İstanbul.
- KİRENCİ, Mustafa. (2008). Diriliş Akımı: Düşüncenin ve Şiirin Çağrısı, Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu, Fatih Belediyesi, İstanbul.
- KILLIOĞLU, İsmail. (2007). Sanatçının Erdemi, Yedi İklim, Ocak, Şubat, Mart 2007, s.15.
- MURAT, Ahmet. (2008). Bir Gelenek Yaratmak, Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu, Fatih Belediyesi, İstanbul.
- POLAT, Âdem (2009). Gelenekteki, Varoluş, Yedi İklim, Kasım 2009, s.45-50.
- TARHAN, Abdülhak Hamit. (1997). Abdülhak Hamid Tarhan, Bütün Şiirleri 2, Haz: İnci Enginün, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- ÜNLÜ, Özcan (2002). Doğunun Yedinci Oğlu: Sezai Karakoç, Türk Edebiyatı, Eylül, S. 347, ss, 39-43.
- YAYLA TOSUN, Hülya (2009). Cumhuriyet Dönemi Şiirinde Anne, Trakya Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.